

СУДОВИ УДРУЖЕНОГ РАДА (1)

Устав СФР Југославије (даље — Устав) уводи, поред редовних судова као органа државне власти, самоуправне судове као равноправне органе у вршењу судске функције. То је, без сваке сумње, најозбиљнији потез у реформи правосудног система у нас.

Циљ овог рада је да изнесе основна питања и проблеме везане за судове удруженог рада.

1. Шта су судови удруженог рада

Према Уставу: судску функцију у јединственом систему власти и самоуправљања радничке класе и свих радних људи врше редовни судови као органи државне власти и самоуправни судови (чл. 217.); судови су у вршењу судске функције независни и суде на основу устава, закона и самоуправних општих аката (чл. 219.) и штите слободе и права грађана и самоуправни положај радних људи, самоуправних организација и заједница и обезбеђују уставност и законитост (чл. 218).

Самоуправни судови се, према Уставу, установљавају као судови удруженог рада, арбитраже, мировна већа, избрани судови и као други облици самоуправних судова (чл. 225.).

Према томе, судови удруженог рада су врста самоуправних судова.

Међутим, због посебног значаја и улоге коју судови удруженог рада имају у нашем систему, посебно у систему самоуправног судства, односно судства у целини, Устав је непосредно регулисао нека основна питања ове категорије самоуправног судства.

Пре свега, иако је уставни принцип да се самоуправни судови установљавају на самоуправној основи, тј. од стране самоуправних субјеката, Устав судове удруженог рада непосредно установљава (чл. 223, ст. 2.).

Исто тако, и поред тога што се по одредбама Устава надлежност, састав и организација самоуправног суда, као и поступак пред тим судом, уређују законом, односно актом о установљењу суда у складу са законом (чл. 223., ст. 2), Устав прописује основну надлежност суда удруженог рада (чл. 226., ст. 1.) и предвиђа да се савезним законом утврђују начела о образовању, надлежности и саставу суда удруженог рада, као и поступак пред тим судом (чл. 226., ст. 1.)

(1) Овај рад је део монографске студије под насловом: „Судови удруженог рада“.

II. Чији су органи судови удруженог рада

Као што је изнето, редовни судови су органи државне власти. Из Устава, међутим, не произилази директан одговор о томе чији су органи самоуправни судови, односно судови удруженог рада као облик самоуправног судства.

Наиме, из Уставних одредби јасно се може закључити да су редовни судови органи јединственог система власти радничке класе и свих радних људи и да су као такви у систему независни односно самостални (чл. 217. и 219). То значи да редовни судови нису инкорпорирани у било који систем државних органа било које друштвено-политичке заједнице, нити чине неки посебан систем државних органа било које друштвено-политичке заједнице. Они су у јединственом систему власти оформљени у један самосталан систем ван свих државних органа друштвено-политичких заједница, односно ван сваке друштвено-политичке заједнице. Они једнако примењују нормативна акта скупштина свих друштвено-политичких заједница (а уз то и самоуправне опште акте, што их чини посебном категоријом органа у функцији самоуправљања, односно друштвеним-самоуправним у том домену).

Уставне одредбе не пружају, међутим, јасан одговор у вези тога чији су органи самоуправни судови, односно судови удруженог рада. Међутим, по нашем схватању, правилним тумачењем Устава као целине, односно самоуправног система који установљава, могућно је одговорити и на ово питање. Наиме, наш уставни систем почива на јединству власти радничке класе и свих радних људи, али, исто тако, и на јединственом систему самоуправљања радничке класе и свих радних људи, што је све изражено у скупштинском систему. Дакле, теоријски посматрано, уставни систем има два подсистема. Један је подсистем који чине органи државе повезани у јединствен систем власти радничке класе и свих радних људи. Други је подсистем кога чине органи самоуправљања повезани у јединствен систем самоуправљања радничке класе и свих радних људи. Ерго, за самоуправне судове може се рећи да представљају органе јединственог система самоуправљања радничке класе и свих радних људи и да су као такви у систему независни и самостални. То значи да су самоуправни судови, гледано као целина, институција самоуправног система, тј. да нису ни институција појединих радних организација, организација удруженог рада или појединих заједница, нити чине неки посебан систем органа било које самоуправне заједнице или организације. У обављању своје функције, они подједнако примењују устав, закон и самоуправне опште акте.

Према ономе што је изнето о самоуправним судовима уопште, могло би се закључити да су судови удруженог рада органи јединственог система самоуправљања радничке класе и свих радних људи и да су у том систему самостални и независни. То значи да они нису органи ни једне самоуправне организације и заједнице, нити чине неки посебан систем било које самоуправне организације или заједнице. Они су у том систему оформљени као целина ван свих органа самоуправних организа-

ција и заједница, вршећи своју функцију заштите самоуправног положаја радних људи и самоуправних организација и заједница и обезбеђујући уставност и законитост.

III. Самосталност и независност судова удруженог рада

Устав посебно истиче независност, односно самосталност судова у вршењу судске функције. То проистиче из места и улоге коју у нашем друштву имају. Судови опште, а посебно судови удруженог рада, не би успешно могли остварити своју функцију ако би се на било који начин на њих могло утицати. Самосталност и независност судова омогућава њихово креативно поступање у вези са решавањем о конфликтима у друштву, њихову потпуну објективност у одлучивању. Осим устава, закона и самоуправног општег акта, за судове нема другог спољњег ауторитета. То је у вршењу судске, функције једина спона између „законодавца” и суда. Другим речима, самосталност судова значи да они не припадају никаквом локалитету — савезном, републичком, покрајинском, општинском, нити појединим самоуправним организацијама и заједницама. Смисао независности и самосталности је још и у томе што судови у вршењу своје функције једнако примењује све опште акте — државне и самоуправне. Судство, као целина, припада интегралној целини Југославије, као заједнице, као јединство система власти и самоуправљања радничке класе и свих радних људи. Независност, односно самосталност судства у нас потиче и из једног традиционалног разлога, начела-позиције судства као целине у нашем систему, као окоснице тог система. Осим тога, ово начело има и своју дубоку револуционарну традицију у прошлости друштва а посебно нашег, створеног у револуцији. Најзад, овај принцип свакако може деловати позитивно на даљу изградњу и афирмацију нашег судства које у овом тренутку то заслужује с обзиром на опште стање у коме се налази, а које се не може сасвим позитивно окарактерисати.

Принцип независности и самосталности има посебан значај када се ради о судовима удруженог рада. То нису судови класичног типа који решавају спорове вагајући правду, већ институције чија је основна функција афирмисање самоуправљања, односно отклањање противуречности, конфликта и разних девијација и деформација (супротних тенденција и појава у нашем друштву) које слабе, поткопавају или чак покушавају да руше самоуправне односе и самоуправна права, — наш самоуправни систем.

IV. Функција судова удруженог рада

С обзиром на систем који установљава — самоуправни социјалистички демократски систем, Устав превазилази и многе устаљене институције, категорије, па, чак и појмове, односно речи које се традиционално употребљавају, које су ствар теорије и науке. Све то из разлога што он изграђује себи адекватну надградњу, односно систем права који

најбоље одговара и који ће се моћи и прилагодити и прилагођавати убудуће његовом сталном напретку, пошто полази од чињенице да је то акт намењен нашим радним људима и грађанима који га морају разумети да би живели с њим, да би га успешно применили. У складу са тим, Устав судску функцију схвата не као решавање спорова применом одређених норми, тј. применом одређене правне норме на конкретан случај, него као сваки облик решавања сукоба у друштву.

Устав функцију судова уопште одређује као заштиту слобода и права грађана, односно самоуправног положаја радних људи и самоуправних организација и заједница, као и обезбеђење уставности и законитости. У оквиру ове функције свакако да спада и функција судова удруженог рада. Међутим, за разлику од редовних судова, а, исто тако, и за разлику од функције самоуправних судова у целини, судови удруженог рада, због улоге и значаја који имају у нашем систему, имају посебну функцију. Принцип рада код ових судова не може бити решавање спорова на традиционалан начин. Код ових судова је основни принцип уређивање односа из којих су спорови настали или у вези са односима који нису уређени и сл. Другим речима, и када решава спор применом устава, закона или самоуправног општег акта, то чини на посебан начин који у себи носи принцип самоуправљања. Он ове акте примењује ради развијања и афирмације самоуправљања, самоуправног система, а не зато да би задовољио неку правду, да би својом одлуком рекао ко од странака у спору и колико има права. Он има задатак да уклања узроке поремећаја односа, да их уређује — и тиме ствара услове и основе за даље усавршавање самоуправног система. Отуда, у поступку пред овим судовима, нема оних странака са супротним интересима, са различитим тежњама и жељама, где свака за себе жели одлуку у своју корист са позиција свог личног интереса и сл. Дакле, ту нема класичних спорова нити класичних странака. Ради се о самоуправним односима који се развијају на средствима у друштвеној својини, о споровима који се појављују у међусобним односима радника у удруженом раду, и тако даље. Према томе, ту нема оних класичних супротних интереса који судове стављају пред задатак да реше одређени спор, али не и да уреде односе међу странкама — због њиховог будућег живота и рада, због њих самих и ради њихових интереса. Не, то није могућно код класичног судства и код класичних спорова и конфликта. Свака странка је носилац свог права и зато сопственог интереса. Они се међу собом искључују. Њих, дакле, не везују никакви заједнички интереси и тежње у вези са решавањем датог спора. Спор их врло често касније удаљава и од њих ствара непомирљиве субјекте.

Код самоуправних судова, ствари стоје сасвим другачије. У њиховој надлежности су спорови и конфликти између субјеката који у својој дубокој основи имају готово по правилу заједнички интерес за будуће односе, сарадњу, живот и рад. Они долазе у сукобе у међусобним односима, што је потпуно у складу са системом права и обавеза које сваки за себе имају. Али, ти односи из којих се спорови појављују, рађају се као последица заједничког живота и рада, као последица остварења заједничких и општих циљева и задатака. Отуда за субјекте у спо-

ру није од толиког значаја да се у сваком случају вага правда, него да се однос као такав уреди на начин који ће омогућити даљи заједнички живот и рад, даљу изградњу самоуправног система. Дакле, нису у питању неки непомирљиви сукоби, сукоби који су, у суштини, резултат различитих основних интереса, као што је, опет по правилу, случај са странкама у класичном поступку. Учесници спора, конфликта и сл., ако хоће да остваре услове за даљи живот и рад, односно ако желе стварање претпоставки за боље услове живота и рада убудуће, не могу бити ношени жељама и тежњама да се конфликт, односно спор, реши искључиво у корист једног од њих без обзира на последице које то може имати за другу страну или ужу, односно ширу заједницу. Нису ту у питању општи акти који су „ређи“, па дозвољавају суду већу слободу у раду, већу креативност у тумачењу норме и сл. Не. У питању је посао који има задатак да постојеће самоуправне односе учврсти, како би то била снажна подлога за даљи развитак и усавршавање самоуправног система у нашем друштву. У супротном, судови удруженог рада били би само врста државних судова, односно категорија специјализованих државних органа (више или мање постављених на самоуправној, односно демократској, друштвеној и сл. основи). Ко није у стању да ствари посматра и поима на овакав начин, није, по нашем схватању, продро у суштину новог система правосуђа, у дубину уставног поретка. Због свега тога, треба озбиљно и одлучно одбацити све појаве и тенденције које иду ка томе да од судова удруженог рада створе неку врсту специјализованих државних судова и да их тако затворе у себе, да створе услове за њихово одвајање од самоуправног система, за бирократизацију и сл. Таква схватања су погрешна чак и када би се ствари посматрале чисто теоријски и чак практицистички — односно једнострано, формално, буквално. Најме, ако се пође од тога шта све судови удруженог рада имају у својој надлежности онда већ сама та чињеница не даје довољно аргумената за третирање судова удруженог рада као неке врсте специјализованих судова. У том смислу, односно таквим посматрањем ствари, сваки суд би могао бити окарактерисан као нека врста специјализованих судова, и то, како у оквиру редовних, тако и у оквиру самоуправних. Разуме се да питање специјализације има веома важну улогу код судова опште, а то значи и код самоуправних судова. Међутим, по нашем схватању, није то у питању код појединаца када желе судове удруженог рада „прекрстити“ у државне судове специјализованог типа. Вероватно има и других намера, тј. да се онемогући афирмација судова удруженог рада као инструмента самоуправљања, као снажне полуге његовог даљег развика и учвршћења. У сваком случају, то треба озбиљно политички осудити и одбацити сваку помисао на тако нешто у нашем друштву. Посебну опасност овакво схватање има у вези са структуром људи који ће радити у судовима удруженог рада, са њиховом професијом, са њиховом стручном и другом опремом, у вези са њиховом општом и политичком способношћу, и тако даље. Није свеједно за друштво ко ће и како тумачити опште акте, иначе врло широко постављене, а посебно ко ће тумачити Устав и његове циљеве и задатке — његове тежње. То не може

бити човек који на то гледа уско, круто, бирократски — који се ослања само на слово закона, Устава, самоуправног општег акта. Не. То мора бити стручно и политички изграђена или зрела личност и то по правилу из реда људи који стварају, примењују и развијају наш самоуправни систем, тј. који га познају и желе да га усаврше. У супротном, цео систем самоуправног судства, а посебно судова удруженог рада, остаће само лепа жеља, пуста декларација — мртво слово на папиру. У том погледу сматрамо да могу имати нарочито велику улогу друштвено-политичке организације, пре свега, Савез комуниста, синдикати, ССРНЈ и тако даље. Сви они на свој начин, у оквиру својих права и обавеза, могу учинити да судови удруженог рада постану истински носиоци учвршћења и развитка нашег самоуправног система, организованог на јединственим основама у целој Југославији. При свему томе, ваља имати на уму да судови удруженог рада представљају камен темељац читавом нашем судском систему, посебно систему самоуправног судства, од чијег успешног рада у многоме зависи, или бар може озбиљно да зависи, даљи живот и рад читавог нашег судства а нарочито самоуправног. Они су Уставом тако креирани, тако постављени да заиста представљају бисер његове концепције система, али и огледало даљег развитка не само судства, него и самоуправљања у целини. Наше друштво је креирало Уставом систем који нема угледа у свету. То је, дакле, млад систем који треба чувати, развијати и неговати. Ако инструмент створен у том циљу буде неадекватно постављен, а нарочито ако буде погрешно усмерен и сл., може бити озбиљних последица. Наше самоуправно друштво почива на ћелијама самоуправљања — основној организацији удруженог рада, месној заједници, самоуправној интересној заједници и другим самоуправним организацијама и заједницама. Друштвено-политичке организације треба баш у њима да воде битку за афирмацију судова удруженог рада, за њихов успешан развитак, због тога што ће судови удруженог рада, углавном, у вршењу своје функције примењивати, поред Устава и закона, самоуправне опште акте, тј. оне акте које сами радни људи доносе, који најбоље могу да виде, да осете шта ваља а шта не, како један конфликт треба решити, уредити однос и тако даље. Људи који буду радили у судовима удруженог рада морају бити креатори система самоуправног права, односно селектори свега што се у њему показује као сметња, кочница или било каква препрека за даљи развитак самоуправљања. Они морају имати већу смелост и слободу у посматрању, односно тумачењу норми које треба применити, или уставног система као таквог, када конкретне норме нема, а однос се мора уредити, јер су стављени уставним системом у позицију ствараоца норми нашег самоуправног система, чиниоци његовог учвршћења и развитка. Ако се тако не буде чинило, постоји опасност да се створе различити погледи на основна, битна питања нашег самоуправног система, уставног поретка. Да се створе услови да сваки самоуправни субјекат ствара неке своје норме самоуправљања, па чак, и неки свој систем норми, посебно ако се узме у обзир да постоје јаке самоуправне организације и заједнице у којима је то, објективно гледано, могуће остварити. Као што је речено, наш самоуправни систем је јединствен систем радничке класе и свих радних

људи. Он се мора учвршћивати и развијати на истим основним нормама, односно погледима. То значи да судови удруженог рада у својој функцији морају радити на стварању норми које ће чинити јединствен систем самоуправног права. Само тако је могућно створити потребне услове и претпоставке за развитак нашег самоуправног система као целине, као јединственог система самоуправљања свих радних људи и, посебно, радничке класе.

Према свему изнетом, функција судова удруженог рада је битно другачија од функције редовних судова, а најважнија у оквиру функције самоуправних судова. Она се може остварити само под условом да се судови удруженог рада афирмишу као истински инструмент, односно институција самоуправљања у којој ће се, за разлику од сваког досадашњег облика разрешавања конфликта у друштву и од било кога органа, снагом духа, а не слова, Устава, закона и самоуправних општих аката, односно снагом духа нашег уставног система у целини, стварати и изграђивати, односно усавршавати један нови систем норми, један нови систем права — самоуправно право, као оригинална творевина самоуправног концепта изградње нашег друштва, односно његова адекватна надградња, установљеног нашим уставним системом. За то су потребни људи који имају и теоријско и практично знање, људи који раде и живе у нашем самоуправном друштву, који га граде и усавршавају (у теорији и пракси) — који живе у њему, са њим и ради њега. То свакако нису само стручњаци одређеног профила, без обзира да ли се ради о инжењеру, правнику или економисти, нити људи једнострано оријентисани или изграђени, без обзира да ли су у питању они који раде у пракси или се баве теоријом. У сваком случају, то не могу бити једино по правилу дипломирани правници, како појединци желе да представе. Људи из производње, из праксе, наоружани знањем и искуством у стварању нашег самоуправног система, могу бити у садашњем тренутку много веће благо од било каквог стручњака правно образованог. Када се пође од просека образовања ових људи, односно од оног што науче на факултету, тек тада се може дати прави одговор, тј. да то нису прави и једини људи позвани да раде у самоуправним судовима, да учвршћују и развијају наш самоуправни систем. То морају бити људи најразличитијих професија, али стручно и политички изграђени и смели, чврсти у решавању конфликта, стварању норми и сл. Посебно је значајно да се баш у вези са овим проблемом поведе рачуна о намерама нашег државног и политичког руководства, односно државних и политичких докумената, ради повезивања теорије и праксе. У нашем недовољно изграђеном, младом систему, теорија и пракса морају коначно постати једна целина, два дела једног истог бића. Само се тако може остваривати наша револуција у вези изградње самоуправног социјализма, система заснованог на самоуправљању, тј. на саморегулисању. Јер, ако један систем није саморегулативан, он није ни самоуправан. А ако један систем нема своју јединствену надградњу, изграђену путем саморегулисања односа, такав систем не може бити самоуправан. То могу учинити само револуционарна теорија и револуционарна пракса уплетени и створени као једно тело које живи и ради за исти циљ — самоуправљање.

V. Потреба установљаванја судова удруженог рада непосредно Уставом

Устав, устави социјалистичких република и покрајина, самоуправна права и друштвену својину стављају под посебну заштиту друштво. Отуда се у свим уставима на истоветан начин одређују основне претпоставке за остваривање самоуправних права и заштиту друштвене својине. Према тим одредбама, заштиту самоуправних права и друштвене својине остварују: скупштине друштвено-политичких заједница и њима одговорни органи, судови, установи судови, јавни тужилац и друштвени правобранилац самоуправљања, стим да облике и начин остваривања друштвене заштите самоуправних права радних људи и друштвене својине утврђују устав и закон (чл. 129. Устава; чл. 142. Устава СР Србије: чл. 140. Устава САП Војводине; чл. 141. Устава САП Косова, и одговарајуће одредбе устава осталих социјалистичких република).

Међу наведеним чиниоцима заштите самоуправних права, значајно место заузимају судови, а у оквиру њих судови удруженог рада. Тај значај се огледа најбоље из функције коју они остварују, а о чему је било речи.

Међутим, поставља се питање, зашто је Устав установио судове удруженог рада, односно зашто није оставио да се то учини самоуправним актима радних организација и заједница или законима република односно покрајина? То би, на први поглед, било у складу са Уставом, са положајем самоуправних субјеката, односно са местом и улогом република и покрајина у организацији правосуђа.

Сваки правни поредак почива на одређеном систему производних односа. Читава зграда правног и друштвеног система уопште, подређена је заштити и развијању тог основног односа — базе, с' једне стране, односно услов опстанка одређеног друштва јесте управо очување тих основних односа, њихово учвршћивање и даље развијање с друге стране. Наш самоуправни систем почива на друштвеној својини и самоуправним правима. Услов опстанка нашег друштва у целини, пре свега, зависи од очувања и развијања основних односа у производњи односно друштвено-економских односа. И не само то. Ти односи морају бити јединствено регулисани на територији читаве наше заједнице и обједињени у један систем који ће представљати чврст ослонац том и таквом начину производње.

Развитак нашег самоуправног друштва, нарочито на амандманским основама, донео је и оригиналне механизме регулисања самоуправних односа — самоуправне споразуме и друштвене договоре. Они су постали, не само једини, основни извор самоуправног права већ основни инструмент учвршћења и развијања самоуправних односа. Са развијањем самоуправљања у нашем друштву, нашло се читаво подручје економских односа на бази интеграције рада и друштвеног капитала. Све је то омогућило настанак озбиљних деформација социјалистичких односа, нарушавања равноправности радних организација и радних људи, и тако даље. Другим речима створен је извор сукоба и спорова, за чије је решавање друштво посебно заинтересовано ако жели очување и развијање датог начина производње.

Искуство до доношења Устава, показало је да су се нарушавала права радника и њихових интеграција на основама рада и друштвеног капитала. И то врло често права уставом одређених и законом регулираних, нарочито права из Амандмана XV. Осим опште контроле, коју је као своје право имала општинска скупштина, није постојала могућност неке директне, непосредне интервенције у вези таквог и сличног нарушавања права радника. Уставни судови су били овлашћени да то нарушавање онемогућавају у појединим случајевима. Али покретање поступка код овог суда је било дуготрајно, а поступак заштите недовољно брз, тако да је врло често заштита била неефикасна.

Највише је проблема било при склапању и реализацији самоуправних споразума и друштвених договора, посебно приликом њиховог спровођења у живот. Ти спорови су се решавали од случаја до случаја и од тела и органа који су били различити и многобројни, што је онемогућавало скоро сваку интервенцију друштва, односно његову ангажованост у циљу решавања тих сукоба. Тако је то за друштво као целину постао један основни проблем, питање његовог даљег учвршћења и развитака на основама самоуправљања.

Иако је то ствар самоуправних и других чинилаца, њихове политичке и друге свакодневне праксе није се у свим крајевима наше земље и у свим срединама могла обезбедити једна организована и стална брига друштва да се такви и слични конфликти спречавају, односно решавају. Посебно се није могло ни очекивати, а камоли успети, да се све то чини на јединствен начин свуда и од сваког, иако је то по природи ствари за друштво било од посебног значаја.

Спорова је било све више и они су се морали решавати.

Пошто се радило о квалитетно новим односима, па отуда исто таквим споровима, ни један орган из постојећег механизма власти и самоуправљања није био погодан за њихово решавање, а посебно успешно решавање.

Судови са класичним поступком, методом и менталитетом свог рада, нису могли са успехом прихватити овај задатак.

Уставни судови, због природе своје функције у нашем друштву као органа „законодавне“ контроле то исто тако нису могли преузети. Ово, чак, и под претпоставком да се оснују посебна већа у оквиру уставних судова и сл., јер је спорова веома много, а нарочито јер је посао у вези са њиховим решавањем веома копликован и сложен. Лако је било решавати спорове када се нађу две или три организације у спору. Али, када их има десет и више, такав спор није погодан за решавање код уставног суда, односно карактер рада тих судова то не дозвољава.

Било је мишљења да то треба препустити скупштинама друштвено-политичких заједница, као највишим органима самоуправљања и власти у својим оквирима. Разуме се, да о конкретном спору не одлучују већа друштвено-политичких заједница, него нека од њих изабрана посебна тела и сл. у чији би састав улазили представници удруженог рада, представници самоуправних већа и признати стручњаци за одређено подруч-

је самоуправљања. Истицало се да би то растеретило судове од питања која им ни по суштини не припадају, а посебно што те односе и спорове не познају уопште, или их познају недовољно јер нису у њиховом току. С обзиром на карактер спорова и њихов број, односно на уставна и друга права скупштина друштвено-политичких заједница, такве претпоставке су отпале.

Најзад, ни арбитраже класичног типа нису могле преузети обавезу да решавају наведене спорове, ни због природе свог рада ни због начина на који се формирају, без обзира какву би правну природу имале одлуке такве арбитраже, тј. да ли би биле извршни наслови (када је то по природи одлуке иначе могућно) или не. Из наведених разлога у вези немогућности решавања ових спорова од стране других механизма, није се могло ово препустити ни неким другим телима, на пример, паритетним органима.

Основни разлог, који је говорио у прилог немогућности решавања ових спорова и уређивања односа од наведених органа и тела, састоји се у чињеници да се ради о потпуно новој категорији спорова и односа који траже организован, стаалан, и систематски рад само на тим проблемима, система органа који ће бити ван државне организације са посебним местом и положајем у систему самоуправљања — као важан део механизма нашег јединственог самоуправног система. Сви ти постојећи органи и институције или неки њима слични механизми који би били створени, не би постали адекватан израз тежњи и захтева самоуправног система, због тога што конфликти и спорови о којима је реч за своје решавање захтевају познавање не само сваког конкретног случаја, већ духа система у коме се ти спорови рађају. Излаз је био једино да се формира један посебан систем органа који би у вршењу своје функције био самосталан и независан у јединственом систему власти и самоуправљања радничке класе и свих радних људи.

Следеће питање поставило се у вези тога ко ће установити те судове, ко ће им одредити надлежност, организацију, поступак и друго.

Препустити да то чине самоуправне организације и заједнице својим актима, довело би до низа тешкоћа. Поука са арбитражама и мировним већима из Устава од 1963. године, указивала је на опасност да многи самоуправни субјекти не би основали и органе за решавање тих спорова, односно да би формирали разне органе и давали им различите надлежности, и тако даље. То би створило једну такву шароликост, да би контрола друштва била готово онемогућена а да и не говоримо како би се тиме дошло и до шаренила у креирању норми код решавања конфликта. То би, зацело, онемогућило стварање једног целовитог система норми самоуправног права, које је нашем систему услов постојања и развика у правцу прогреса.

Препустити републикама и аутономним покрајинама да то уреде самостално својим законима, рађало је сличне опасности, као када би то чиниле самоуправне организације и заједнице. Уз то, могло би се догодити да нека република или покрајина неке спорове одреди у надлежност редовних судова, а друга у надлежност самоуправних судова, односно судова удруженог рада (јер је то са гледишта одредаба Устава могућно),

односно да се створе разни самоуправни судови са различитим надлежностима, и тако даље. Најзад, питање је да ли би и дошло до оснивања судова удруженог рада у право време па чак да ли би се то уопште учинило, односно када би се учинило.

Пошто су били у питању основни односи у производњи, односно како се радило о решавању конфликта и уређивању односа од посебног интереса за цело наше друштво, једино решење је било да се основна питања реше Уставом и тако створе услови за јединствено регулисање тих основних претпоставки у свим републикама и покрајинама, самоуправним организацијама и заједницама.

Тако је дошло до тога да Устав установи судове удруженог рада и пропише основну надлежност, односно да одреди да се савезним законом уређују начела о образовању, надлежности и саставу судова удруженог рада, као и поступак пред тим судовима.

Установљавање судова удруженог рада и непосредно Уставом, односно одређивањем обавезе савезног регулисања основних претпоставки рада ових судова, дат је овој врсти самоуправних судова изванредан значај, посебна улога и задатак. Они треба да буду слика, углед свим другим самоуправним судовима и оправдање постојања самоуправног судства уопште, упоредо и паралелно са редовним судовима. Управо је то био један од основних мотива установљавања непосредно Уставом, судова удруженог рада.

VI. Однос између редовних судова и судова удруженог рада

Одмах истичемо да је погрешно говорити о односу између редовних и самоуправних судова као категорија судства. Они су у том смислу независни и самостални у вршењу судске функције. Једино се може говорити о односу редовних судова (и других државних органа) према одлукама судова удруженог рада. То је и разумљиво, јер се ради о судовима који живе и раде у јединственом систему власти и самоуправљања радничке класе и свих радних људи, односно о томе да судови удруженог рада решавају о односима који имају изванредан значај за друштво. Баш с обзиром на ту чињеницу, друштву не може бити свеједно да ли су такве одлуке засноване на закону и Уставу, односно да ли су у складу са целокупним системом.

Из изнетих разлога, Устав посебно регулише положај судова удруженог рада у систему самоуправног судства.

Устав прописује: прво, да о жалби или другом правном средству против судске одлуке може одлучити само надлежни суд; друго, да се законом, односно актом о установљењу самоуправног суда, одређује кад је и под којим условима против његове одлуке допуштено правно средство и, треће, да се законом одређује под којим се условима одлука самоуправног суда може побити и код редовног суда и уређује се извршење ових одлука (чл. 233.), односно, да се надлежност, састав и организација као и поступак пред самоуправним судом уређују законом, односно актом о установљењу тог суда у складу са законом (чл. 223. ст. 3.).

Од ових правила за самоуправне судове, Устав прави крупне изузетке када се ради о судовима удруженог рада. Наиме, чл. 226. одређује се основна надлежност судова удруженог рада и прописује да се савезним законом утврђују начела о образовању, надлежности и саставу тога суда, односно да се тим законом утврђује поступак пред судовима удруженог рада у целини.

На основу овлашћења из цитираног чл. 226. Устава, Савезна скупштина је 26. априла 1974. године донела Закон о судовима удруженог рада (даље — Закон) који је ступио на снагу 18. маја исте године („Сл. лист СФРЈ”, бр. 24. од 10. маја 1974. године). Овим законом су регулисана начела о образовању, надлежности и саставу судова удруженог рада, односно прописана је процедура пред тим судовима.

Закон полази од основног правила које се састоји у томе да се о правним лековима против одлука судова удруженог рада не решава од стране редовних судова. У складу са тим, Закон је прописао редовне правне лекове, односно ванредне правне лекове и правна средства која се могу употребити против одлука судова удруженог рада. У вези редовних правних лекова, Закон одређује да је против сваке одлуке првостепеног суда удруженог рада допуштена жалба у року од 15 дана од дана достављања одлуке о којој решава другостепени суд удруженог рада републике, односно покрајине, као највиши суд удруженог рада, односно да је против правоснажне одлуке суда удруженог рада могуће покренути обнову поступка. На тај начин, питање редовних правних лекова коначно је решено овим законом. Према томе, републике и покрајине својим законима у том погледу немају право ништа учинити.

Закон, исто тако, уводи и једно посебно ванредно правно средство. Наиме, ако правоснажна одлука суда удруженог рада којом се уређују самоуправни односи и њом замењује или допуњује самоуправни општи акт није у складу са уставом или законом, може се пред надлежним уставним судом покренути поступак за оцену њене уставности или законитости (чл. 38.). Увођење овог правног средства, сматрамо логичним и оправданим. Наиме, такве одлуке суда по својој суштини и садржини представљају самоуправни општи акт, тј. такве одлуке постају извор права и обавеза за учеснике, а не само акт који престаје да егзистира када странка која је њиме обвезана своје понашање усклади са њим (тј. када се одлука изврши). То представља мудру комбинацију заштите самоуправних односа — употребом жалбе и овог ванредног правног средства.

Закон затим прописује да одлуке судова удруженог рада које су подобне за судско извршење, извршавају редовни судови по правилима извршног поступка, а да остале одлуке извршава надлежна општинска скупштина која у том циљу примењује мере предвиђене Уставом и законом (чл. 54.).

У вези са овим, ваља поменути да би, на пример, општинска скупштина могла применити и мере предвиђене чл. 130. ст. 1. Устава, када обвезани субјект не буде хтео поступити по одлуци суда удруженог рада, ако се услед тога у организацији удруженог рада или другој самоуправ-

ној организацији, односно заједници, битно поремете самоуправни односи, или теже оштете друштвени интереси.

Када се ради о принудном извршењу одлука судова удруженог рада од стране редовних судова, сматрамо да суд може (боље рећи мора) одбити давање дозволе за извршење одлуке, ако сматра да је она неуставна или незаконита. То му право припада због тога, што он у таквом случају одлучује о примени принуде у вези са извршењем одлуке која мора бити уставна и законита. То је, сматрамо, оправдано ако се има у виду могућност повреде Устава и закона од стране судова удруженог рада, односно што ће вероватно бити доста првостепених одлука које ће бити предмет извршења, тј. одлука које нису биле испитане у другом степену (узгред речено — из разних разлога). То је само начин више да се омогући остварење уставности и законитости у решавању самоуправних спорова. Међутим, на одлуку којом редовни суд одбије давање дозволе извршења, заинтересовани субјект би могао изјавити жалбу о којој би решавао непосредно виши суд, тј. у таквом случају би се применила правила извршног поступка. Ако извршни суд установи да је нормативни акт на коме је одлука заснована противан Уставу или закону, застаће са поступком до одлуке уставног суда пред којим је дужан покренути поступак.

Када се ради о извршењу одлука суда удруженог рада преко надлежне општинске скупштине, сматрамо да се не може применити све оно што смо рекли за извршни суд. Наиме, по нашем схватању, ако се у поступку извршења одлуке суда удруженог рада утврди да је одлука донета повредом устава, односно повредом закона, могао би се покренути поступак код надлежног уставног суда, тј. требало би поступити као што смо рекли за извршни суд.

Закон посебно регулише обнову поступка. Наиме, он прописује да се поступак, који је окончан правоснажном одлуком донетом у поступку по том закону, може, по предлогу учесника, или по предлогу друштвеног правобраниоца самоуправљања и када није учествовао у поступку, поновити. За то Закон предвиђа осам услова: прво, ако је незаконитим поступањем суда учеснику у поступку било онемогућено расправљање пред судом (тј. повреда начела контрадикторности); друго, ако се одлука заснива на лажном исказу сведока или вештака; треће, ако се одлука заснива на фалсификованој исправи или у којој је оверен неистинит садржај; четврто, ако је до одлуке суда дошло услед кривичног дела судије, учесника у поступку односно његовог заступника или пуномоћника, или код трећег лица; пето, ако учесник стекне могућност да употреби раније донету правоснажну одлуку о истом предмету спора и која се односи на исте учеснике у поступку односно спору; шесто, ако се одлука заснива на правоснажној одлуци другог суда или органа, а та одлука је правоснажно укинута; седмо, ако учесник стекне могућност да употреби нове чињенице и нове доказе; осмо, ако је одлуку донео изузети судија — по закону или предлогу, (чл. 39).

Према одредби чл. 13. Закона, у поступку пред судовима удруженог рада примењују се одредбе главе прве до двадесетчетврте Закона о

парничном поступку (даље — ЗПП), уколико одговарају природи спора о коме суд одлучује и ако нису у супротности са његовим одредбама.

У вези са овим поставља се питање могућности улагања захтева за заштиту законитости, као ванредног правног лека, против правоснажних одлука суда удруженог рада, односно могућности коришћења посебног правног средства из чл. 15. ст. 3. ЗПП.

Према одредби чл. 28. ст. 1. тач. 12. Устава, Федерација преко савезних органа уређује, између осталог, кривични поступак и друге судске поступке, осим посебних поступака у областима у којима друштвене односе уређују републике, односно аутономне покрајине, својим прописима.

Надаље, чл. 226. ст. 2, Устав одређује: „Савезним законом утврђују се начела о образовању, надлежности и саставу суда удруженог рада, као и поступак пред тим судом“ (подвукао аутор).

С обзиром на наведене одредбе Устава, несумњиво је да се целокупна процедура пред судовима удруженог рада уређује савезним законом.

Ерго, питање могућности улагања захтева за заштиту законитости, коначно је решено Законом. То значи да републике, односно аутономне покрајине не би могле својим прописима, односно законима регулисати питање улагања захтева за заштиту законитости против правоснажних одлука суда удруженог рада. Мада је такво решење у складу са потребом брзог и ефикасног остварења функције суда удруженог рада, односно иако би велики број правних лекова, односно правних средстава уопште, био по себи противуречан улози и месту које судови удруженог рада имају у нашем систему, нисмо сасвим сигурни да се, макар и под веома строгим условима и у кратким роковима, овом питању не треба прићи са врло озбиљном пажњом у даљој изградњи система правних средстава против одлуке суда удруженог рада. Наиме, без обзира на чињеницу да је Закон дозволио право жалбе против сваке одлуке првостепеног суда удруженог рада, односно увео посебно правно средство побијања одлука ових суда код надлежног уставног суда, искуство указује на могућност да одлуке суда буду уграђене у зграду правног система са повредама закона које друштвени интерес не може трпети.

Много значајније питање, међутим, јесте могућност улагања правног средства против правоснажних одлука суда удруженог рада из чл. 15. ст. 3. ЗПП. Са гледишта одредбе чл. 13. Закона, ово правно средство би било могућно употребити јер се налази у глави првој ЗПП. Међутим, проблем се поставља у вези услова које овај члан Закона захтева за примену одредаба ЗПП у поступку пред судовима удруженог рада.

Према одредби чл. 15. ст. 3. ЗПП, ако је поступак правоснажно завршен, Врховни суд Југославије на предлог савезног јавног тужиоца поступиће по одредби претходног става овог члана. Према одредби тог става, кад суд у току поступка утврди да за решавање спора није надлежан ни суд опште надлежности ни привредни ни војни суд, него неки други државни орган или орган друштвеног управљања, или који инострани орган, огласиће се ненадлежним, укинуће спроведене радње у поступку и одбацити тужбу.

По нашем схватању, према постојећим прописима не би се могло користити наведено ванредно правно средство. Наиме, изузетност тог правног средства огледа се баш у чињеници да га улаже највиши јавни тужилац у земљи и да о њему одлучује највиши суд у Југославији. Међутим, сматрамо да би свакако требало омогућити употребу овог или другог њему сличног правног средства против одлука судова удруженог рада које су постале правоснажне. Повреде закона које су разлог за улагање овог ванредног правног средства по одредбама ЗПП, без трунке сумње говоре да наша самоуправна заједница не може и не треба да трпи такве повреде које вребају основе система као целине, његове стубове, тј. односе, релације између ограна у том систему — самоуправних и државних, односно повреде које на међународном плану имају изванредан значај. Са те тачке гледишта, ми бисмо дозволили да се ово правно средство може употребити и по садашњим прописима, тј. и пре измена и допуна ЗПП односно Закона, односно жртвујући строга правила тумачења позитивних прописа на рачун остварења неких виших интереса друштвене заједнице. Наиме, могло би се улагање овог правног средства поверити друштвеном правобраниоцу самоуправљања, с тим да о њему решава највиши суд удруженог рада у републици односно покрајини, с обзиром на функцију коју ови органи имају по Уставу, односно у читавом нашем правном систему.

VII. Однос између судова удруженог рада и осталих самоуправних судова

Као што је речено, судови удруженог рада су врста самоуправних судова. Међутим, из улоге и задатака које имају, односно функције коју врше по Уставу и Закону, свакако се може закључити да је то најважнији и најзначајнији облик самоуправних судова. Организација, надлежност, састав, поступак и др. омогућују да ова врста самоуправних судова обавља и неке функције везане за неке друге самоуправне судове а које се тичу уставности и законитости њихових одлука. Дакле, ови судови представљају органе контроле законитости одлука донетих од стране других самоуправних судова, под законом утврђеним условима и у законом прописаном поступку.

Устав, као што је наведено, говори само о неким врстама самоуправних судова, допуштајући могућност установљавања и разних других врста путем закона, самоуправних аката и споразумом странака. По нашем схватању које смо изнели у научном раду: „Карактеристике рада унутрашње арбитраже у предузећу“ (Анали Правног факултета у Београду, 1972, 5—6, стр. 938), унутрашња арбитража у предузећу, након Уставних одредби, несумњиво представља врсту самоуправног суда.

Према одредбама самог Закона, несумњиво је да је у новим условима, тј. у нашем правном систему након доношења Устава, унутрашња арбитража у организацијама удруженог рада, самоуправним организацијама и интересним заједницама, врста самоуправног суда. Другачије је немогућно резоновати ни с' обзиром на чињеницу да она одлучује и о

одређеним самоуправним правима, па отуда прописивање да се у вези са њеним коначним одлукама решава од стране судова удруженог рада.

Закон регулише испитивање одлука унутрашње арбитраже у својим члановима 46—52.

Према одредбама Закона, пред судом удруженог рада првог степена може се покренути поступак за испитивање законитости коначне одлуке унутрашње арбитраже, ако се ради о одлуци којом је одлучено о правима или дужностима из самоуправних односа, тј. о самоуправним правима или обавезама. Услови за подношење предлога су: ако је одлука супротна уставу, закону, другом пропису принудне природе или самоуправном општем акту; ако унутрашња арбитража није установљена самоуправним актом или споразумом, или ако акт, односно споразум о установљењу није пуноважан; ако састав унутрашње арбитраже није био у складу са самоуправним споразумом или актом којим је одређен њен састав; ако је унутрашња арбитража одлучила о односу чије решавање не спада у њену надлежност; ако су учињене битне повреде одредаба поступка по којима је унутрашња арбитража била дужна да поступа; ако изворник одлуке није потписала већина чланова унутрашње арбитраже; и ако постоји неки разлог за понављање поступка из чл. 38. Закона (о чему је било речи) — чл. 47.

Предлог може поднети учесник у поступку односно странка на коју се одлука непосредно односи, као и друштвени правобранилац самоуправљања. Рок за подношење захтева износи 30 дана од дана када је одлука достављена странци, односно којој је та одлука најдоцније достављена.

За испитивање одлуке надлежан је искључиво суд удруженог рада на чијем се подручју налази седиште унутрашње арбитраже, а у вези поступка важе одредбе Закона о поступку пред судом удруженог рада који испитује одлуку, као и одредбе Закона о поступку по жалби и о понављању поступка.

Суд удруженог рада: одбацује предлог који је неблаговремен или недопуштен; испитује одлуку по службеној дужности у границама законских разлога, тј. и изван разлога наведених у предлогу; укида или преиначује одлуку, ако постоје разлози наведени у чл. 47. Закона, односно ако одлуку укине, враћа је унутрашњој арбитражи на поновни поступак и решавање.

Унутрашња арбитража дужна је да коначну одлуку, којом је одлучено о самоуправном праву, достави надлежном друштвеном правобраниоцу самоуправљања.

У вези одредби Закона о испитивању коначних одлука унутрашње арбитраже могу се, између осталог, извући следећи закључци:

Прво — одлука унутрашње арбитраже може бити предмет испитивања само под условом да је заснована на пропису садржаном у Уставу, закону или самоуправном општем акту, или на било којој норми која је когентне природе (принудно правна норма).

Друго, — одлука унутрашње арбитраже може да буде предмет испитивања са гледишта њене уставности и законитости, само када је

њоме одлучено о неком самоуправном праву или обавези, тј. о спору из самоуправних односа.

Треће, — надлежни суд удруженог рада одбациће предлог ако се не ради о одлуци којом је решено о праву и обавези из неког самоуправног односа, или ако одлука није заснована на норми садржаној у општем пропису или акту, односно када њоме није повређена нека принудноправна норма, тј. поступиће на исти начин као када се ради о неблаговременом предлогу.

Четврто, — против одлуке суда удруженог рада којом преиначује одлуку унутрашње арбитраже или којом одбацује предлог као неблаговремен или недопуштен, дозвољена је жалба о којој решава другостепени суд удруженог рада, тј. непосредно виши суд који је одлуку донео.

Пето, — предлог за испитивање законитости одлуке унутрашње арбитраже испитује се и када нису у њему наведени разлози, односно и када су неки наведени суд није њима везан, тј. са гледишта разлога суд испитује одлуку по службеној дужности — а у границама законских разлога (чл. 47. Закона).

Шесто, — одлука се испитује само у делу чија се оцена законитости захтева, осим када то није могућно учинити по природи ствари о којој је одлучено, када се испитује у целини.

Седмо, — ако суд удруженог рада утврди да је унутрашња арбитража одлучила о односу који није у њеној надлежности, или о питању о коме је већ раније правоснажно одлучено и сл., неће укидати одлуку и враћати је унутрашњој арбитражи на поновни поступак, већ ће својом одлуком истовремено одбацити предлог којим је покренут поступак пред унутрашњом арбитражом. То је у складу са природом повреде у питању, односно са функцијом коју сваки поступак има, па и овај, који се односи на испитивање одлуке унутрашње арбитраже.

Осмо, — предлог за испитивање одлуке унутрашње арбитраже може поднети друштвени правобранилац самоуправљања (који је надлежан — разуме се), без обзира да ли је учествовао у поступку пред унутрашњом арбитражом, што значи да он може учествовати и у поступку и тиме омогућити да се одлука не доноси повредом закона, тј. деловати превентивно у вези са радом унутрашње арбитраже.

Девето, — предлог за испитивање одлука унутрашње арбитраже по својој правној природи је једна врста ванредног правног средства.

Најзад, ако би се поводом испитивања одлуке унутрашње арбитраже, а то значи и када се одлука доставља надлежном друштвеном правобраниоцу самоуправљања, утврдило да је нормативни акт на којој је она заснована неуставан или незаконит, обавезно ће се покренути поступак пред надлежним уставним судом за испитивање уставности, односно законитости конкретног општег правног акта, а са поступком застати до одлуке уставног суда, након чега ће се поступити према одредбама Закона. Ово сматрамо оправданим јер је само средство више да се оствари заштита самоуправних права у складу са уставом, законом и самоуправним актима, односно принудноправним нормама. Тим пре, што се и цео поступак састоји у ствари из оцене законитости, од-

носно уставности одлуке унутрашње арбитраже. Ако јој нормативна подлога није уставна, односно законита, ни она сама не може бити законита и уставна. Најзад, то је у складу и са функцијом коју судови удруженог рада имају по одредбама Устава и закона.

VIII. Нормативна подлога одлука судова удруженог рада

Међу општа начела Устава о судовима, значајно место заузима принцип легалитета у вршењу судске функције. Наиме, према одредби чл. 219. Устава, судови (а то значи и редовни и самоуправни) суде на основу устава, закона и самоуправних општих аката.

У вези ове Уставне одредбе, може се поставити питање да ли самоуправни судови при решавању спорова и конфликтних ситуација увек примењују наведена општа акта.

У односу на ово питање ваља поћи од Уставног схватања судске функције. Наиме, Устав под судском функцијом подразумева све облике решавања конфликтних ситуација и спорова у друштву — од најситнијих до оних који су од фундаменталног значаја за наше самоуправно друштво. Надаље, у надлежност самоуправних судова стављено је обавезно решавање о неким самоуправним правима, али је, исто тако, одређено да самоуправни судови решавају спорове из односа које самоуправни субјекти сами уређују, односно са којима они слободно располажу, као и спорове из диспозитивних права грађана. — под условом да им се повери решавање о тим споровима (чл. 224. Устава).

С обзиром на напред изнето, самоуправни судови могу решавати и на други начин а не само применом одређене норме из наведених општих аката, тј. и посредовањем или сл. међу субјектима у спору у цели споразумног решавања њихових спорова. То само употпуњује механизам заштите самоуправних права и решавања конфликта у друштву уопште, односно, то значи, да се надградња адекватно поставља према бази поштујући дух а не само слово Устава и закона, посебно Устава — односно читавог нашег система. Да је то тачно, показује чињеница да је након доношења Устава донет, на пример, од стране Скупштине Србије Закон о мировним већима, као врсти самоуправних судова, чији задатак није решавање спорова него посредовање ради споразумног решавања спорова и тиме развијања добрих односа међу грађанима.

Ерго, самоуправни судови своју функцију могу вршити, или суђењем, тј. решавањем конкретног случаја применом норме (из неког од наведених општих аката), или решавањем на други начин, на пример, посредовањем ради споразумног решавања спорова и сл.

Како се функција судова удруженог рада, за разлику од осталих, састоји у решавању одређених самоуправних спорова по основу обавезе установљене уставом и законом, односно како се њихова функција састоји у суђењу схваћеном *stricto sensu*, тј. у решавању о конкретном спору применом постојеће правне норме (без обзира на њену ширину, тј. на велику слободу креативног рада суда у том случају), то значи да је суд удруженог рада дужан пронаћи одређену правну норму

и утврдити њен садржај, а затим је применити на дати спорни однос, то по нашем схватању значи да је суд удруженог рада обавезан да своју одлуку заснива на Уставу, закону или самоуправном општем акту, тј. да ради по начелу легалитета. Ту, по нашем схватању, нема никаквог изузетка с обзиром на значај односа о којима суд удруженог рада решава, односно на функцију коју у решавању тих спорова остварује. При свему томе, разуме се, не само због природе норми које се примењују, тј. које су за сада у правилу врло оскудне, односно широке, већ због функције коју врши, он ће бити дужан да у сваком случају примењује у далеко већој мери дух норме, дух Устава и закона, дух читавог нашег самоуправног система. У супротном, претвориће се у врсту редовних судова, класичних институција чиме ће бити промашен смисао његовог установљавања и то највишим актом у нашој земљи — Уставом.

Као следеће питање, у вези примене нормативних аката, може се поставити и проблем везаности судова удруженог рада за опште акте у решавању конкретног спора. Наиме, Устав у чл. 219. говори само о примени а не и о везаности општим актом, — једно је питање примене а друго питање везаности једним општим актом.

Пошто се функција судова удруженог рада састоји у суђењу *stricto sensu*, он је дужан применити општи акт.

У погледу везаности судова удруженог рада општим актима, ствар се може посматрати с обзиром на то, да ли су у питању устав и закон, или су у питању самоуправни општи акти?

Ако се норма коју треба суд применити налази у Уставу, он ће је применити. Ако суд утврди да закон није у складу са уставом, или да закон републике или покрајине није у складу са Уставом, уставима република или покрајина, или савезним законом, дужан је застати са поступком до доношења одлуке од надлежног уставног суда, а обавезан је покренути поступак испитивања уставности, односно законитости пред надлежним уставним судом. Али, ако суд удруженог рада сматра да републички или покрајински закон који треба применити није у сагласности, или да је противан савезном закону, он ће их привремено применити до одлуке надлежног уставног суда али ће истовремено покренути поступак код уставног суда (чл. 206. и 207. Устава).

Са самоуправним општим актима ствар није једноставна. Њих има веома много, а сваком даном ће их бити све више и све разноврснијих. По нашем схватању, сви се они могу сврстати у четири групе. Прво, то су они акти донети директним ослонцем на устав, тј. код којих између њих и устава нема посредне везе (путем закона). Друго, то су акти донети на основу овлашћења садржаних у закону. Треће, то су акти донети на основу овлашћења садржаних у актима из прве и друге групе. Четврто, то су сви остали акти. За њих би се могло рећи да се доносе на основу самоуправне позиције коју самоуправни субјекти имају у самој концепцији нашег самоуправног система, јер не би могли правно егзистирати. При свему томе, сви правни акти полазе и завршавају се у Уставу. То је један систем и зато је сасвим логично да морају бити у неком складу, у логичној вези.

Питање везаности судова удруженог рада уставом, законом и самоуправним општим актом, Закон одређује у свом чл. 12. Према одредби овог члана, ако суд удруженог рада сматра да пропис који би требало применити, или општи акт, нису у складу са уставом и законом, дужан је да пред надлежним уставним судом покрене поступак за оцењивање уставности, односно законитости тог прописа или општег акта, с тим што је обавезан застати са поступком до окончања поступка пред уставним судом.

Овако постављена обавеза, могла би у пракси бити протумачена на разне начине, што би могло битно да утиче на остварење функције коју судови удруженог рада имају у нашем друштву, односно што би ове судове учинило неефикасним и спорим. По нашем схватању, интенција Закона није да се поступа на исти начин, без обзира о којој је норми реч, односно без обзира о којој категорији се самоуправних општих аката ради. Закон не треба и не може све да пропише, а најмање може да одреди или предвиди све животне ситуације. Међутим, без обзира на интенцију законодавца, решење које је дато сматрамо неоправданим. Оно не одговара функцији самоуправних судова удруженог рада која мора бити брза и ефикасна, а ни логици нашег уставног система. Наиме, не може се поступати на исти начин са сваком од наведених категорија самоуправних општих аката. Код прве две групе аката, ствар је логична. Ту треба поступати као када би се радило о закону. Али, код треће, а посебно код четврте категорије самоуправних општих аката, решење је у најмању руку нецелисходно. Пре свега, зашто суд удруженог рада мора, или треба да прекида поступак до одлуке уставног суда у случају када се норма коју треба применити налази у уставу или закону. У том смислу, наводимо само неколико примера. Законом је, на пример, прописан минимум и максимум годишњег одмора. Ако се спор пред судом састоји у повреди права радника појединачним актом којим је годишњи одмор одређен, на пример, испод минимума предвиђеног у закону, или када се ради о случају да самоуправни акт садржи одредбе по којима се годишњи одмор може одредити и у дужем трајању од законског максимума. Зашто суд не би био овлашћен да примени норму из закона, тј. да одреди у конкретном случају минимум, односно максимум, годишњег одмора, када је савршено јасно да нико и ни на какав начин у нашој земљи другачије овај конкретан случај не би могао да реши. У супротном, само долази до непотребног одуговлачења спора и до апсолутно непотребног оптерећења и самоуправних и уставних судова, да и не говоримо да се све свађује на самог радника, односно биће коме служи и треба да служи читав правни систем, посебно судови удруженог рада. Или, ако суд утврди да је неки самоуправни општи акт из треће или четврте групе неуставан или незаконит, или да није у сагласности са актима из прве две групе и тако даље. Зашто, у таквом случају, у свим приликама прекидати поступак до одлуке уставног суда, тј. држећи се слова, а не духа поменутог прописа, односно уставног система као целине. Ево примера: ако се у предлогу учесника у поступку тврди да се повреда самоуправног права појединачним актом састоји у томе што је

код одлучивања о његовој обавези или праву примењен самоуправни општи акт који претходно није био објављен или није био објављен на начин како је то прописано и сл. (чл. 208., ст. 2. Устава). Ако суд утврди ту повреду, зар у том случају треба прекидати поступак до одлуке уставног суда? У овом примеру, самоуправни суд би сам или преко друштвеног правобраниоца самоуправљања, кога би о томе обавестио покренуто поступак пред уставним судом у вези таквог општег акта, али без обавезе да у таквом случају застаје са решавањем о конкретном спору, тј. да чека одлуку надлежног уставног суда. Зар овај, или било који сличан случај, оставља могућност да уставни суд реши другачије осим онако како је речено у самом Уставу?

На крају, може се поставити и још једно интересантно питање. Наиме, шта ће бити ако недостаје конкретна норма за решење одређеног спора у уставу, закону или самоуправном општем акту? Иако ће то бити редак случај, није искључено да се нешто слично догоди. Наиме, може се догодити да суд у решавању једног спора тражи норму у уставу; да устав упућује на закон а да закон упућује на самоуправни општи акт који није донет или да се у њему таква норма не налази. По нашем схватању, ако не би било могућно применити правило аналогije, суд не би могао донети одлуку јер није овлашћен да сам доноси норму односно ствара правни извор за своју одлуку.

Према свему изнетом, може се закључити следеће: судови удруженог рада у вршењу своје функције решавања самоуправних спорова морају примењивати норме садржане у уставу, закону и самоуправном општем акту, тј. њима су везани, осим када се конкретне норме не садрже у самоуправном општем акту а налазе се у уставу и закону, односно ако се садрже али су у супротности са уставом или законом, при чему ће применити норму из устава и закона ако се ради о актима трећи и четврте групе.

IX. Основи установљавања судова удруженог рада

Према одредби чл. 223. Устава, самоуправни судови се установљавају: прво, самоуправним општим актом или споразумом странака — у складу са уставом и законом, и друго, за поједине врсте спорова — непосредно законом.

Према томе, правило је да се самоуправни судови установљавају на самоуправној основи. То значи да их установљавају, пре свега, самоуправни субјекти својим актима или споразумом, односно грађани својим споразумом, — у складу са уставом и законом. Самоуправни акти којима се установљавају самоуправни судови не морају, по нашем схватању, бити и општи акти.

Закон је само изузетак за установљавање самоуправних судова. И не само то. Законом се може установити самоуправни суд само за одређене врсте спорова из самоуправних односа. Разуме се да то може бити на различите начине. Тако, на пример, може се установити самоуправни суд тако да самоуправни субјекти или грађани, могу решавати своје одређене спорове преко њега; или, могу се законом одредити само врсте спорова које ће самоуправни субјекти обавезно решавати преко самоуправних судова, али се њима препустити да сами установе одређени самоуправни суд; или, могу се установити самоуправни судови и обавезати самоуправни субјекти да одређене спорове решавају преко њих, и тако даље. Али, сматрамо да се законом не би могли установити самоуправни судови, а самоуправним субјектима препустити да сами одреде спорове које ће решавати преко њих и сл.

Када се говори о установљавању самоуправних судова, по нашем схватању, свако ко располаже својим правима, може своје спорове износити пред суд који споразумно са странком у спору одреди, ако законом није друкчије одређено. То значи, ван оних спорова који су стављени уставом и законом у надлежност судова удруженог рада, или који би се ставили у надлежност самоуправног суда уз обавезу решавања од странака у спору, свако ко располаже својим правом може установити самоуправни суд да одлучи о њиховом спору.

Уставом је одређено само неколико врста самоуправних судова, а препуштено је републикама и покрајинама, односно самоуправним субјектима да својим општим актима установљавају самоуправне судове. Устави република и покрајина то нису искористили. То се може оценити као мудар потез, јер су закони за то много адекватније средство, а нарочито самоуправни општи акти или споразуми. Ипак, поуке које имамо у вези са установљавањем друштвених органа правосуђа по Уставу из 1963. године, упућују да се морају ангажовати сви фактори у нашем друштву како би се самоуправни судови афирмисали у смислу уставних принципа.

Једини изузетак од изнетих правила, Устав је учинио, из разлога које смо изнели, када су у питању судови удруженог рада. Њих је Устав непосредно установио и одредио им основну надлежност.

У вези установљавања судова удруженог рада, ваља указати још на неке специфичности.

Право, — Устав прописује да се савезним законом утврђују начела о образовању, надлежности и саставу суда удруженог рада, као и поступак пред тим судом (чл. 226. ст. 2.).

Друго, — према пропису чл. 4. Закона, оснивање, састав, седиште, надлежност и организација судова удруженог рада утврђују се републичким, односно покрајинским законом. То значи да се то може препустити самоуправним актима и споразумима, ако се таква могућност допусти републичким или покрајинским законом.

Х. Организација судова удруженог рада

Као што је наведено, Устав прописује да се начела о образовању судова удруженог рада прописују савезним законом. У том смислу, Законом је одређено следеће:

Прво — суд удруженог рада као суд првог степена оснива се за територију једне или више општина или за територију републике односно аутономне покрајине (чл. 14. ст. 1.);

Друго — за решавање спорова о самоуправним правима и обавезама из појединих области друштвено-економских односа могу се, у складу са законом, оснивати посебни судови удруженог рада првог степена (чл. 14. ст. 2.);

треће — у републици и аутономној покрајини оснива се суд удруженог рада другог степена као највиши суд удруженог рада за решавање спорова из самоуправних и других одређених друштвено-економских односа. Овај суд одлучује о жалби против одлука првостепеног суда удруженог рада и врши друге послове одређене законом (чл. 15.);

четврто, — суд удруженог рада има потребан број судија, који равноправно учествују у суђењу, стим да за судију суда удруженог рада може бити биран и судија редовног суда, ако законом није друкчије одређено (чл. 16.);

пето, — другостепени, као највиши судови удруженог рада у републици и покрајини, преко својих делегата, на начин утврђен међусобним договором, заједички разматрају питања која су од значаја за уједначавање судске праксе у погледу заштите самоуправних права и друштвене својине (чл. 17.).

Нацрт Закона о судовима удруженог рада СР Србије, у погледу организације судова, садржи следећа решења:

Прво, — образовање, надлежност, састав и организација судова удруженог рада одређује се тим законом (чл. 3.);

Друго, — судови удруженог рада су: основни судови удруженог рада, посебни судови удруженог рада и Суд удруженог рада Србије, с тим што су основни и посебни судови првостепени, а Суд удруженог рада Србије другостепени и највиши суд удруженог рада у Србији (чл. 4.);

Треће, — суд удруженог рада суди у већу чији се састав одређује законом, тако да у већу учествују председник суда или судија којима је ова функција стална дужност, и судије којима избором на ову дужност не престаје својство радника у удруженом раду у организацијама удруженог рада, другој организацији или државном органу (чл. 9.);

Четврто, — судови удруженог рада одлучују у већу од три односно пет судија, од којих само један може бити судија редовног суда, с тим што у већу од три судије одлучују о споровима из међусобних односа радника у удруженом раду (тзв. радним споровима) а у осталим споровима, у већу од пет судија, при чему су све судије у суђењу равноправне, односно што председник суда и његов заменик имају положај судије (чл. 10.);

Пето, — Нацрт има низ предлога са алтернативама у вези оснивања суда по територијалном принципу, тј. предлаже се оснивање основног суда удруженог рада у Београду, Ваљеву или Шапцу, Зајечару, Краљеву, Крагујевцу, Нишу, Пожаревцу, Титовом Ужицу и Лесковцу. Као алтернатива предвиђено је, или да се основни судови формирају у местима где се налазе основне привредне коморе и обухвате исте општине као и коморе (алтернатива I), или да се то изврши у местима где се налазе окружни судови опште надлежности и обухвате исте општине као окружни судови (алтернатива II) — чл. 24.;

Шесто, — посебан суд могу основати самоуправне интересне заједнице исте делатности; самоуправне интересне заједнице сличних делатности могу самоуправним споразумом основати заједнички посебан суд; посебан суд се може основати при савезу и другим удружењима самоуправних интересних заједница (чл. 25.);

Седмо, — посебан суд се оснива посебним самоуправним актом којим се одређује назив и седиште суда као и за које се интересне заједнице оснива (чл. 26.);

Осмо, — седиште суда удруженог рада Србије је у Београду (чл. 27.).

У вези са наведеним одредбама Нацрта, могу се дати одребене примедбе и сугестије.

Прво, сматрамо да не би у садашњем тренутку требало прихватити решења дата у алтернативама чл. 24., јер се функција суда може боље остварити на предложени начин који би се евентуално могао усавршити.

Друго, сматрамо да није најбоље решење да се о споровима из међусобних односа радника у удруженом раду у сваком случају решава у већу од три судије, а да се у осталим случајевима решава у већу од пет судија. По нашем схватању, требало би да веће буде у саставу од пет судија и онда када се решава о стицању и престанку својства радника у удруженом раду. То су за друштво веома значајни спрови, а за раднике врло често питања од животног значаја. Ту, заиста, не би требало дозволити могућност разних правних лекова и сл. што би било чешће ако у решавању спорова не би било више судија. Истина је да се са бројем не добија и квалитет, али је, исто тако, већа истина да пет људи више знају и виде, па према томе могу боље оценити ствари, него три човека (разуме се и када се не би радило о томе да ће судије бити проверени стручњаци и угледни људи са високим моралним и другим квалитетима). Било како било, сматрамо да ове спорове не треба по значају издвајати од осталих у којима се суди у већу од пет судија. Исто тако сматрамо да је број судија одређен врло разумно — ни много, ни мало. Мање од пет, заиста би било недовољно. А више од тога броја било би, по нашем схватању, непотребно, скупо и др.

Треће, веома је добро што се ништа не говори у закону о томе каква профил треба да имају судије, осим када се (по природи ствари) ради о судијама редовних суда који могу бити истовремено и судије суда удруженог рада. У сваком случају, то не могу нити морају да

буду само људи правнички образовани. Функција судова удруженог рада налаже да у суђењу учествују различите категорије људи и са разним профилима, али увек са одличним стручним способностима и високим моралним и политичким квалитетима. То треба да буду људи који живе и раде у нашем систему, који на њему изграђују и сами себе. Свакако, не само правници, већ и квалификовани радници, инжењери, економисти и остали. Нарочито када се ради о основним и посебним судовима удруженог рада.

Четврто, изрично је одређено да судији редовног суда који буде изабран за судију суда удруженог рада не престаје дужност судије редовног суда. Такво решење је веома позитивно јер те две функције нису инкомпатибилне, односно то ће отворити пут избору због сигурности коју судија има у таквом случају. Штета је што ово није предвиђено Законом и тиме обезбеђено једнако поступање од свих република и покрајина (без обзира на сву сарадњу која постоји у вези са доношењем закона — овог посебно)

Пето, по нашем схватању, не би било противно улози и значају који судови удруженог рада имају да председник суда или заменик буду обавезно дипломирани правници. Разлога за тако нешто има пуно, али је основни да се ради о врло важној установи нашег судског система у којој се многе ствари морају посматрати оком правника, и то врсног дипломираног правника.

Шесто, судије којима би то била стална дужност не морају бити у исто време и дипломирани правници. Међутим, одличних дипломираних правника би морало бити у судовима удруженог рада који би обављали стручно-правне и техничко-правне послове, пре свега израду одлука. То је посао који припада правницима по својој суштини, по природи. Не треба сметнути са ума да је одлука суда увек огледало његовог рада, посебно образложење које у себи носи. У ствари, образложење је огледало пресуде, одлуке и сл. Из њега треба да се јасно и одређено види зашто је одлучено баш на такав начин, а не на неки други. Она треба да буде таква да увери сваког ко је буде имао у адекватност решења које има за одређени случај. Посебно, она треба да увери странке, односно учеснике, у сву правилност судског поступања, његове одлуке о предмету спора. Суђење је једно, а састав одлуке друго. Судити морају стручњаци за разне области живота и рада, али исто тако све то се мора уобличити, обући у одређено правно рухо. То може да учини један стручњак, свакако дипломирани правник, са добрим познавањем наше праксе и система уопште, са високим моралним и другим квалитетима. Када се пође од чињенице да ће такве одлуке постепено изграђивати наш систем самоуправног права, да ће га усавршавати и организовати у једну целину и др., онда се може јасно сагледати сва озбиљност око израде одлука. Такве одлуке ће бити врло често огледало и путоказ рада и поступања не само учесницима у конкретном спору, већ, врло често, и осталим самоуправним субјектима, па и целом нашем друштву. Систем информисања који код нас добија све већу улогу учиниће доступним великом броју самоуправних субјеката сазнање о решењима неких

спорова, о уређивању многих односа. Често ће то бити и на најширој основи постављено, тј. створиће се услови да најшира јавност буде информисана о одлукама. У таквим случајевима многи спорови ће се решавати, по угледу на већ заузете чврсте ставове, и без посредовања судова удруженог рада. То ће сами самоуправни субјекти решавати, односно они уз ангажовање разних чинилаца у свом оквиру, па и ангажовањем људи и фактора са стране у мери којом се не вребају самоуправни права радних људи. Дакле, правилан рад судова удруженог рада и адекватно оформљивање тога рада у одлукама судова, може да има огромну улогу као превентива за сузбијање конфликта и спорова у нашем друштву. Тим пре ако се пође од чињенице да се не ради, ни о класичним споровима ни о класичним субјектима у тим споровима а ни о споровима у којима се интереси косе до искључивости односно непомирљивости. Људи су свесни да се најчешће ради о конфликтима чије је уклањање услов за њихов даљи живот и рад — и као појединаца и као мањих или већих целина. То ће и омогућити да се спорови и конфликти решавају и мимо судова удруженог рада. У ствари, све изнето омогућује да се радни људи и грађани изграде и науче, да упознају и слабости и решења за њих, да би свако од њих могао и сам и заједно са другима, посебно у обављању разних функција па и у судовима удруженог рада, водити битку да до спорова не дође, односно да се они реше без посредовања суда. То је у интересу и појединаца, и колектива и друштва као целине. Искуство са унутрашњом арбитражом у предузећима, на пример, говори врло позитивно о свему што је напред речено. Тамо где су оне озбиљно радиле, а то су средине са развијеним самоуправљањем, одлуке су често биле разлог неизношења спорова на суд и сл.

Најзад, веома позитивно оцењујемо одредбу да се суђење може вршити само у већу. Таква одредба заиста има у виду сву озбиљност самоуправних права о којима се решава у поступку пред судовима удруженог рада. Нема, по нашем схватању, ни једног јединог спора, ни једног јединог односа у чијем би решавању могао дати озбиљну одлуку један човек, без обзира на сву његову стручност и остале високе квалитете. Већ смо у вези са тим изразили мишљење да ни веће од три члана не може бити нека озбиљна гаранција за успешно решавање спорова и о стицању, односно престанку својства радника у удруженом раду (осим, разуме се, ако састав већа првостепених судова буде максимално од три члана).

У погледу организације и састава судова удруженог рада, Закон о оснивању, надлежности и саставу судова удруженог рада СР Босне и Херцеговине од 27. децембра 1974. године и који је ступио на снагу 8. јануара 1975. године („Сл. лист СР БиХ”, бр. 31, од 31. децембра 1974. године) садржи следеће:

Прво, — функцију судова удруженог рада врше судови првог степена који се оснивају за подручја две или више општина, и Суд удруженог рада Босне и Херцеговине који се оснива за територију СР БиХ као суд другог степена и највиши суд удруженог рада у Републици (чл. 14.), са седиштем у Сарајеву.

Друго, — суд има председника и потребан број судија који равноправно учествују у одлучивању. Избор председника и потребан број судија врши Скупштина СР БиХ, која утврђује и потребан број судија. Приликом избора судија Скупштина СР БиХ утврђује који од изабраних судија ће вршити функцију судије као редовну дужност (стални судија), а који ће ову функцију вршити повремено (повремени судија). Сталне судије се бирају на време од осам, а повремене, на време од четири године, и по истеку тог времена могу бити поново бирани (чл. 15—17.).

Треће, — за сталног судију може бити изабран југословенски држављанин који је дипломирани правник и има потребно искуство за обављање судијске функције, а морално-политички је подобан да ту функцију обавља. За повремених судију може бити изабран југословенски држављанин који има искуство у одређеним областима организовања удруженог рада и који је морално-политички подобан да обавља ту функцију. Судији који не буде поновно изабран престаје функција истом временом на које је изабран. Сталном судији који не буде поновно изабран Скупштина СР БиХ исплаћује у року од шест месеци од дана престанка функције, уколико у том року не започне са радом на другом радном месту, износ личног дохотка који је примио у последњем месецу пре престанка функције. Међутим, за то време је овај судија дужан да обавља послове који одговарају његовим стручним и другим радним способностима које му повери Скупштина СР БиХ, односно овај судија има право да обавља поменуте послове и прима накнаду личног дохотка у наведеном периоду само ако је дао пристајак да буде поновно биран за судију (чл. 18—20.).

Четврто, — стални судија даје свечану изјаву пред председником Скупштине СР БиХ, а повремени пред председником суда у који је изабран (чл. 21.).

Пето, — детаљно су предвиђени разлози за разрешење судија од дужности, односно о удаљењу са дужности, с тим да предлог за покретање поступка за разрешење сталног судије могу дати председник суда, одговарајуће радно тело Скупштине БиХ и Веће Савеза синдиката БиХ (чл. 22—26.).

Шесто, — за вршење стручних и административно-техничких послова, суд има потребан број радника са одговарајућом спремом (чл. 27. ст. 1.).

Седмо, — председник суда представља суд, стара се о обезбеђењу услова за правилан рад и пословање суда, утврђује распоред послова, утврђује састав већа за одлучивање по предлозима учесника у поступку, одлучује о одржавању рочишта у месту ван седишта суда, даје обавештења о току поступка, одлучује о потреби објављивања судских одлука путем средстава јавног информисања, подноси предлог за извршење одлука суда (и врши и друге послове који су му законом или другим актом дати у надлежност). Одредбе о сталним судијама односе се и на председника суда, уколико овим законом није другачије одређено (чл. 31.).

Осмо, — суд удруженог рада, као суд првог степена, одлучује у већу које је састављено од сталног судије као председника већа и двојице повремених судија као чланова већа. Суд удруженог рада Босне и Херцеговине одлучује у већу које је састављено од сталног судије као председника већа, једног сталног судије и тројице повремених судија као чланова већа (чл. 39)

Девето, — повременим судијама припада накнада путних трошкова и дневница, као и накнада за изгубљену зараду (под условима утврђеним посебним прописима), и награда (чл. 33)

Др Верољуб Рајовић

РЕЗЮМЕ

Суды объединенного труда

Конституција СФР Југославије предусматриваје наряду с постоянными судами, как органами государственной власти, и самоуправляемые суды, являющиеся органами единой системы самоуправления и располагающие в осуществлении правосудия такими же правами как и постоянные суды.

Самоуправляемое право, являющееся частью нашей правовой системы, требовало адекватной системы органов с единими принципами организации, компетенции, состава и судопроизводства на всей территории Югославии. Это достигнуто установлением, непосредственно Конституцией, судов объединенного труда в качестве вида самоуправляемых судов, и установлением союзными законами принципов их организации, состава, компетенции и судопроизводства.

Суды объединенного труда являются самостоятельными и независимыми самоуправляемыми судами, т.е. не являются органами или системой органов какого-либо общественно-политического содружества или же самоуправляемой организации или содружества. Они рассматривают дела по спорам, возникающим из общественно-экономических и остальных отношений самоуправления. Их назначение состоит в защите и развитии самоуправляемого права как единой системы норм на территории всей Югославии.

Они организованы или как суды первой инстанции по территориальному признаку или в добровольном порядке для определенных областей объединенного труда, или же как суды второй инстанции, являющиеся высшими судами для республик и краев. Высшие суды объединяют судебную практику через своих делегатов в порядке, установленном соглашением. Каждое решение судов первой инстанции может быть обжаловано в течение 15 дней, а против вступивших в законную силу решений могут быть поданы жалобы с требованием пересмотра решения. В случаях, когда идет речь об изменении решением или дополнении им соглашения самоуправляемых сторон, допускается возбуждение дела перед соответствующим конституционным судом для установления законности решения. Подлежащие исполнению решения приводят в исполнение постоянные суды в исполнительном судопроизводстве, а остальные —

соответствующие общинные скупщины, применяя положения Конституции или закона. Суд первой инстанции оценивает законность вынесенных решений арбитражных комиссий (которые сами являются видом самоуправляемых судов), что указывает на значимость судом объединенного труда. Образование, состав, местонахождение, компетенция и организация

данных судов определяется законами республик и краев. При рассмотрении дел эти суды применяют положения Закона о гражданском судопроизводстве, если они не противоречат закону и отвечают природе предмета спора.

SUMMARY

Courts of associated labour

The Constitution of SFRY has introduced, beside regular courts as bodies of state power, the self-management courts as bodies of the unique system of self-management, equal in performing the judicial function.

The right on self-management has, as a part of our legal system, required an adequate system of bodies with uniform principles of formation jurisdiction, composition and procedure for the entire Yugoslav territory. That has been accomplished through establishment, directly by the Constitution, of courts of associated labour as a kind of self-management courts, and through determination of the principles for the formation, jurisdiction and procedure by federal law.

Courts of associated labour are autonomous and independent self-management courts, i.e. not the bodies or the system of bodies of any socio-political community, or self-managing organization or community. They perform their function by deciding on disputes in the sphere of socio-economic and other self-managing relations. Their function is to protect and promote self-management rights as unique system of norms on the entire Yugoslav territory.

They are organized as courts of original jurisdiction on the territorial principle or voluntarily for certain fields of associated labour, and also as the supreme court in a republic or province which is simultaneously the appellate court. Supreme courts unify the judicial practice through their delegates and in the manner determined by compact. An appeal is allowed against any original decision for the period of 15 days, and in the case a decision went into effect it can be sought that the proceedings be resumed, or, in the cases where such decision replaces or supplements a compact, an action can be brought before the competent constitutional court for decision on its legality. Decisions to be carried out are carried out by regular court in the executory procedure, and other decisions by municipal assembly by application of constitutional and statutory measures. The courts of original jurisdiction examine the legality of final decisions of internal arbitrations (which themselves are a kind of self-management courts) what shows the importance of courts of associated labour. Formation, composition, seat, jurisdiction and organization of these courts are determined, in compliance with the law, by republican and provincial statutes. The provisions of the Law on litigation procedure are applied in the procedure before these courts in they are not contrary to the law and if they correspond to the nature of the subject of dispute.

RÉSUMÉ

Les tribunaux de travail associé

La Constitution de la République Socialiste Fédérative de Yougoslavie a introduit outre les tribunaux, ordinaires, en tant qu'organes du pouvoir de l'Etat, de même les tribunaux autogestionnaires en tant qu'organes du système unique de l'autogestion qui sont égaux en droits dans l'exercice de la fonction judiciaire.

Le droit autogestionnaire, en tant que partie de notre système juridique, exigeait un système adéquat des organes avec les principes uniques de la formation, la compétence, la composition et la procédure pour tout le territoire de la Yougoslavie. Cela a été réalisé en établissant directement par la Constitution les tribunaux de travail associé, en tant que tribunaux autogestionnaires, et par la détermination des principes de la formation, la composition, la compétence et la procédure par la loi fédérale.

Les tribunaux de travail associé sont des tribunaux autogestionnaires autonomes et indépendants, c'est-à-dire ce ne sont pas des organes ni un système de n'importe quelle communauté socio-politique, c'est-à-dire d'une organisation ou communauté autogestionnaires. Ils réalisent leur fonction par les décisions sur les litiges des rapports socio-économiques et des autres rapports autogestionnaires. Leur fonction est la protection et le développement du droit autogestionnaire, en tant que système unique des normes sur le territoire de toute la Yougoslavie.

Ils sont organisés comme tribunaux de première instance — selon le principe territorial ou volontaire pour les domaines déterminés du travail associé, c'est-à-dire en tant que cour suprême dans la république fédérée et la province autonome qui est aussi le tribunal de deuxième instance. Les tribunaux hiérarchiquement les plus élevés — les cours suprêmes — unifient la jurisprudence par la voie de leurs délégués de la manière établie par la convention. Contre toute décision de première instance il est permis de porter plainte dans un délai de 15 jours, et contre toute décision valable on peut demander la révision de la procédure, ou pour autant que par celle-ci est remplacée ou comblée la convention autogestionnaire on peut initier la procédure devant la cour constitutionnelle compétente pour l'estimation de sa légalité. Les décisions préparées pour l'exécutées par le tribunal ordinaire dans la procédure exécutoire et les autres par l'assemblée communale en appliquant les mesures prévues par la constitution ou par les lois. Les tribunaux de première instance examinent la légalité des décisions définitives des arbitrages internes (qui sont eux-mêmes une sorte de tribunaux autogestionnaires), ce qui fait ressortir l'importance des tribunaux de travail associé. L'établissement, la composition, le siège, la compétence et l'organisation de ces tribunaux, d'après la Loi, sont déterminés par la loi de la république fédérée ou par la loi de la province autonome. Dans la procédure devant ces tribunaux son appliquées les dispositions de la Loi relative à la procédure judiciaire si elles ne sont pas en contradiction avec la présente Loi et si elles correspondent à la nature de l'objet du litige.